

Ευανθία – Έλλη Μηλίγκου, 5/5/2017

Το αναλυτικό πρόγραμμα ως πεδίο εκπαιδευτικού σχεδιασμού

Στο πλαίσιο της εισήγησης αυτής το αναλυτικό πρόγραμμα στην ιστορικότητά του ορίζεται ως αποκρυστάλλωση μιας πρότασης θεσμικού σχεδιασμού, μιας πρότασης, δηλαδή, που άπτεται των διαδικασιών παραγωγής, νομιμοποίησης και λειτουργίας των θεσμικών μορφωμάτων μέσα στα οποία λαμβάνει χώρα η κοινωνική ζωή, εδώ ως εκπαιδευτική δραστηριότητα.

Η εκάστοτε πρόταση θεσμοποίησης του αναλυτικού προγράμματος, η οποία διαμορφώνεται στο πεδίο του ευρύτερου εκπαιδευτικού σχεδιασμού, περιλαμβάνει τόσο τις γενικές κοινωνικές, οικονομικές και ιδεολογικές στοχεύσεις της μαζικής σχολικής εκπαίδευσης, όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από τους φορείς του σχεδιασμού σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο, όσο και τις μορφές υπό τις οποίες οι στοχεύσεις αυτές εξειδικεύονται και κωδικοποιούνται στο πεδίο της συγκρότησης του περιεχομένου των σχολικών σπουδών και της οργάνωσης του συστήματος πρόσβασης των μαθητών στο περιεχόμενο αυτό, όπως, δηλαδή, προσδιορίζουν το πλαίσιο, τα προτεινόμενα μέσα και τους προβλεπόμενους τρόπους εκδίπλωσης των εκπαιδευτικών διαδικασιών.

Υπό το πρίσμα του ερωτήματος που διαμορφώνει το πεδίο ενδιαφέροντος του συνεδρίου αυτού, τι δηλαδή μπορούμε να κάνουμε ως εκπαιδευτική κοινότητα για την ανάπτυξη της δημιουργικής διάστασης του σχολικού προγράμματος, τρεις βασικές επισημάνσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία.

Η **πρώτη** επισημάνση αφορά τους φορείς που εμπλέκονται στον σχεδιασμό του αναλυτικού προγράμματος:

Έτσι, σε παγκόσμιο επίπεδο οι εμπλεκόμενοι φορείς είναι τα όργανα χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι διεθνείς οργανισμοί που διαμορφώνουν τις εκπαιδευτικές κατευθύνσεις της παγκόσμιας κοινότητας. Σε εθνικό επίπεδο αρμόδια είναι τα αντίστοιχα όργανα των εθνικών κρατών, ενώ σε τοπικό επίπεδο η αρμοδιότητα μετακυλιέται στα άτομα που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο εμπλέκονται στις εκπαιδευτικές διαδικασίες, τα οποία, είτε μεμονωμένα, είτε ως μέλη συγκεκριμένων εκπαιδευτικών συλλογικοτήτων, συγκροτούν τις σχολικές μονάδες και διαμορφώνουν το πολιτιστικό σύμπαν που οικοδομείται με τη μορφή του εκάστοτε μαθησιακού περιβάλλοντος. Τα άτομα αυτά είναι, αφ' ενός, οι εκπαιδευτικοί που υπό τις ποικίλες επαγγελματικές τους ιδιότητες, δραστηριοποιούνται σε ένα σχολείο, ή σε μία διασχολική ομάδα/δίκτυο επαγγελματικής ανάπτυξης, ενδο-εθνικά ή δι-εθνικά, αφ' ετέρου, οι μαθητές, επίσης ως ενεργά μέλη της σχολικής κοινότητας, ή ως μέλη διασχολικών ομάδων συνεργατικής μαθησιακής εμπλοκής, ομοίως σε ενδο-εθνική ή δι-εθνική βάση, και, τέλος, τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων, πρωτίστως υπό την ιδιότητά τους ως γονείς των μαθητών, αλλά και ως ποικιλοτρόπως δρώντα κοινωνικά υποκείμενα και συν-διαμορφωτές του πολιτισμικού περιβάλλοντος των σχολείων. Μία παρατήρηση που πρέπει να κάνουμε εδώ είναι ότι σταδιακά αυξάνει η συγκριτική σημασία του σχεδιασμού σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο, καθώς ο σχεδιασμός σε εθνικό επίπεδο προσδιορίζεται κυρίως με όρους προσαρμογής στα διεθνή σχεδιαστικά πρότυπα, ενώ το τοπικό επίπεδο αναδύεται ως ο κατ'

εξοχήν τόπος σχεδιαστικής εμπλοκής των ατομικών υποκειμένων στις εκπαιδευτικές διαδικασίες.

Η **δεύτερη** βασική επισήμανση αφορά το αναλυτικό πρόγραμμα ως συνάρθρωση δύο εξειδικευμένων και διατεμνόμενων οργανωσιακών συστημάτων: αφ' ενός του συστήματος οργάνωσης του περιεχομένου της εκπαίδευσης και, αφ' ετέρου, του συστήματος οργάνωσης της πρόσβασης των μαθητών στο περιεχόμενο αυτό.

Ως προς το περιεχόμενο, αυτό συναποτελείται από τρία θεμελιώδη στοιχεία: τη γνώση, τις αξίες και τις δεξιότητες/ικανότητες με πυρηνικό στοιχείο τη γνώση στις διάφορες μορφές της (ακαδημαϊκή γνώση, γνώση που παράγεται σε ποικίλα πεδία εφαρμογών, ατομική ή εμπειρική γνώση). Μια σημαντική παρατήρηση στο σημείο αυτό είναι ότι κατά την παρούσα περίοδο η σημασία της ακαδημαϊκής γνώσης στο σχολικό πρόγραμμα φαίνεται να υποχωρεί σε όφελος των εμπειρικών μορφών ατομικής γνώσης και των τεχνικών ή νοητικών δεξιοτήτων, ενώ επανέρχεται στο προσκήνιο ο προβληματισμός για τη σημασία των αξιών στη διαμόρφωση του σκεπτόμενου υποκειμένου.

Ακόμα, η έμφαση στην ατομική νοητική ανάπτυξη υπό το αίτημα της μαθησιακής ενεργοποίησης των ατομικών υποκειμένων, καθώς και η ανάθεση στα άτομα μεγάλου μέρους της ευθύνης για τη χάραξη της μαθησιακής τους πορείας διαφοροποιούν σταδιακά το σύστημα της πρόσβασης των μαθητών στο υπό διαμόρφωση περιεχόμενο της εκπαίδευσής τους. Η διαφοροποίηση αυτή είναι ευρέως κατανοητή ως μετάβαση από ένα δασκαλοκεντρικό σε ένα μαθητοκεντρικό σύστημα και τείνει να αποτελέσει το κυρίαρχο αίτημα ως προς την οργάνωση του συστήματος της πρόσβασης των μαθητών στο μορφωτικό αγαθό, όπως αυτό επαναπροσδιορίζεται στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος.

Η **τρίτη** επισήμανση αφορά την κεντρική θέση που τείνουν να καταλάβουν στο αναλυτικό πρόγραμμα οι δεξιότητες/ικανότητες και οι διαδικασίες ανάπτυξής τους, διαδικασίες οι οποίες είναι αυτές που στην πραγματικότητα στρέφουν το αναλυτικό πρόγραμμα προς τις κατευθύνσεις που αναφέραμε παραπάνω. Βασικός κατευθυντήριος άξονας του εκπαιδευτικού σχεδιασμού σε διεθνές επίπεδο γίνεται ο προσδιορισμός των θεμελιωδών ικανοτήτων που χρειάζεται να έχουν τα ατομικά υποκείμενα για να μπορέσουν να προσαρμοστούν σε ένα καθεστώς διαρκούς και ταχείας μεταβολής της κοινωνικής, οικονομικής και πνευματικής ζωής και των πραγματικών συνθηκών στις οποίες αυτή υπόκειται. Κεντρική στον σχεδιαστικό αυτό προβληματισμό εμφανίζεται η έννοια της δημιουργικότητας ως όχημα αποτελεσματικής εμπλοκής των ατομικών υποκειμένων σε μια μάθηση τέτοια που επιδιώκει να διαμορφώσει ανθρώπους ικανούς να αναλάβουν την ευθύνη της ζωής τους σε μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα και, δυνάμει, να στρέψουν τη δραστηριότητά τους σε εποικοδομητικές κατευθύνσεις για τους ίδιους και τους συνανθρώπους τους.